



דתישכונ

פרשת ויצא, תשע"ט, מספר 1294

המרדפים המיוחדים בספר בראשית

עמיצור ברק

ובפרשת "מקץ" המרדף מסתיים בעימות מילולי קשה (השלום יגיע בפרשת "ויגש").

עם זאת, לכל אחד משני המרדפים יש סוף נוסף לטווח הארוך, שיידון להלן, וזה כבר מאפיין משותף לשני המרדפים, שמוביל אותנו למה שמעניין במיוחד; אוסף הדברים המשותפים לשני המרדפים המיוחדים:

1. הרודפים והנרדפים הם בני משפחה. לבן רודף אחרי אחיינו-חתנו, בנותיו ונכדיו; ויוסף רודף, באמצעות שליחו, אחרי אחיו!
2. אין מדובר רק בשני מרדפים "משפחתיים" נפרדים, אלא שהנרדפים שייכים בשני המקרים לאותה משפחה, משפחת יעקב, אבי האומה, ובניו.
3. יעד הנרדפים: ארץ ישראל (כנען).
4. עילת המרדפים: גניבות; גניבת חפץ מן הרודף (ובפרשתנו גם גניבת לב). בפרשתנו – גניבת התרפים, ובסיפור יוסף – גביע-הכסף. למרדף שבפרשתנו מניע נוסף: רצון הרודף להיפרד כיאות מבנותיו, מנכדיו ואפילו מחתנו. אלא שמתרחשת כאן גניבה נוספת הנכתבת בצמוד: גניבת לב לבן כדי להשתמש מאותה פרידה: "וְלָבָן הִלֵּךְ לְגִזְזוֹ אֶת צֵאֲנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים... וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת לֵב לָבָן הָאֲרָמִי עַל בְּלֵי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא (לא:ט-כ).
5. ערכה של הגניבה: מעבר לכך שהחפץ יקר ללב בעליו, הבעלים מייחסים לו, לפחות כלפי חוץ, גם כושר מאגי! על התרפים לבן אומר בפרשתנו: "לָמָּה גִּנַּבְתָּ אֶת אֱלֹהֵי" (לא:ל), ועל הגביע שליח יוסף אומר: "הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה אֲדֹנָי... וְהוּא נִחַשׁ יְנַחֵשׁ בִּי" (מד:ה).
6. תחושת החפות: מנהיגי הנרדפים, יעקב ויהודה, אינם יודעים כלל על הגניבות.
7. עימות: לא רק שלא ידעו, אלא שהיו בטוחים בביטחון מוחלט שהגניבה

חומש בראשית, עתיר הפעילות, מכיל תיאור של שלושה מרדפים ועוד מרדף אחד שלא התרחש. המרדף האחד:

וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרַק אֶת חֲנִיכּוֹ יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד דָּן. וַיַּחַלֵּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדּוֹ וַיִּכְּסוּ וַיִּרְדְּפוּ עַד חֹבֶה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק (יד:טו).

המרדף השני מתואר בפרשתנו:

וַיִּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב. וַיִּקַּח אֶת אָחִיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דָּרָךְ שְׁבַעַת יָמִים וַיִּדְבַּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד (לא:כב-כג).

המרדף השלישי:

הם יצאו את העיר לא הרחקו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדף אחרי האנשים והשגתם ואמרת אליהם למה שלמתם רעה תחת טובה (מד:ד).

והמרדף שלא היה: בפרשת "וישלח": "וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֲתַת אֶ-לֵהִים עַל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָיו בְּנֵי יַעֲקֹב" (לה:ה).

המרדף הראשון והמרדף שלא היה הם "קונבנציונליים"; הרודפים והנרדפים הם אויבים-זרים. אנו נתמקד במרדפים הנותרים, שהם "מרדפים מיוחדים". בצד צדדים שונים של כל מרדף מיוחד יש להם כמה וכמה מאפיינים מעניינים שווים או דומים.

הצדדים השונים: המרדף שבפרשתנו הוא אותנטי, והנרדפים, לפחות יעקב ונשיו, יודעים שהם בורחים, בעוד שהמרדף של שליחו של יוסף אחרי האחים מבויס מכמה בחינות: האחים רוכבים חזרה לביתם בלי לדעת על היותם נרדפים, וגם לא על עילת המרדף (הגביע) או על תכליתו – הפרדת בנימין מאחיו, כדי להעמיד במבחן את שאר האחים.

שוני נוסף – בפרשתנו אין הרודף משיג את כל מטרותיו, לעומת ההצלחה המלאה של המרדף אחר האחים.

הבדל שלישי – סופו של המרדף לטווח הקצר: בפרשתנו הצדדים נפרדים לשלום,

* פרופ' עמיצור ברק פרופ' להנדסת מים ואנרגיה באוניברסיטת אריאל.

בְּאִמְתַּחַת בְּנִימָן", הכתוב מאריך ומפרט: "וַיֹּאמֶר גַּם עִתָּה כְּדַבְּרֵיכֶם כֵּן הוּא... וַיִּמְהָרוּ וַיִּוָּרְדוּ אִישׁ אֶת אֲמִתַּחַתוֹ אֲרָצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אֲמִתַּחַתוֹ. וַיִּחַפֵּשׂ בְּגֹדוֹל הַחֵל וּבִקְטָן כָּלָה וַיִּמְצֵא הַגְּבִיעַ בְּאִמְתַּחַת בְּנִימָן" (מד:י-ב). התורה, החסכנית במילים, מוסיפה גם הפעם שלוש עשרה מילים, מיותרות לכאורה, שאינן חיוניות לסיפור העלילה, אך מאפשרות לחוות את האווירה של המתח: החיפוש מתמשך (שעה?) ומגיע לסיומו במקום שבו אכן מצויה הגניבה, אחרי סריקת כל עשרת המקומות האחרים. שיא המתח מודגש במלים: "וַיִּמְהָרוּ, וַיִּוָּרְדוּ אִישׁ אֶת אֲמִתַּחַתוֹ אֲרָצָה", שהן מיותרות לחלוטין לצורך העלילה, אך חיוניות מאוד להמחשת האווירה והמתח אצל כל הנרדפים.

11. סופו של החיפוש לטווח הרחוק:

כידוע לקורא, בחיפוש המבויים שבפרשת "מקץ" בנימין הוא הוא תכלית המרדף, ולא הגביע. המטרה הייתה לבודד את בנימין כדי לבחון את תגובת האחים האחרים למצב שבו בנימין בן רחל (שגנבה את התרפים) נאשם בגניבה, ומושאר כעבד במצרים. זהו אותו המצב בדיוק שאליו הכניסו שאר האחים את יוסף בן רחל, ועליו אמר יוסף בפרשת "וישב": "כִּי גָנַב גְּנָבְתִי מֵאֲרֶץ הָעִבְרִים" (מ:טו).

סופו לטווח הרחוק של החיפוש בפרשתנו מורכב יותר, ואינו מפורש בתורה אלא בדברי רש"י. על אמירת יעקב לבן לקראת החיפוש: "עַם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה" (לא:לב), רש"י אומר: "לא יחיה - ומאותה קללה מתה רחל בדרך". הסיבה הטרומית למות רחל הייתה, לפי רש"י, אותה קללה, אבל הגורם הישיר למותה היה בנימין שאותו ילדה רחל בדרך, "וַתִּקַּשׁ בְּלִדְתָהּ" (לה:טז).

לסיום מתבקשת השאלה, האם יש קשר ענייני בין שני המרדפים המיוחדים. ייתכן אולי שהתשובה חיובית. ראשית, כבר חז"ל עמדו על הקשר האפשרי: במדרש רבה נאמר: "כיון שנמצא הגביע אמרו האחים הא גנבא בר גנבתא" (צב, ח). שנית, ייתכן שאהבת היתר המופגנת של יעקב את יוסף – שהניעה את תהליך שנאת האחים את יוסף וכל האירועים שבעקבותיה – באה כפיצוי על יתמותו (בצד היותו בן רחל האהובה, ואולי גם בשל אישיותו הייחודית של יוסף). יתמותו החלה עם מות רחל, אשר לשיטת רש"י דלעיל הייתה תוצאה של עילת המרדף הראשון, והצהרת יעקב "עם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה".

אינה ברשותם, מה שהביא, כצפוי, לעימות מילולי חריף.

8. מוות לגנב?! יתרה מזו, אותו ביטחון גורם למנהיגי הנרדפים להצהיר בפומבי ובקול ברור שדין הגנב, אם ימצא, הוא מוות! הצהרה בלתי סבירה לחלוטין; מעבר מדיני ממונות, ולו גם בנסיבות מחמירות, לדיני נפשות: בפרשתנו: "עַם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אֲחִינוּ הַכֹּהֵן לְךָ מֶה עֲמִדֵי וְקַח לְךָ, וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבְתָם (לא:לב); ובפרשת "מקץ": "אֲשֶׁר יִמְצָא אֶתוֹ מְעַבְדֶּיךָ וְמַתּוּ וְגַם אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לְאֹדְנֵי לְעִבְדִים" (מד:ט).

9. חיפוש: ההמשך המתבקש בשני המקרים הוא עריכת חיפוש פומבי, לעיני כל הרודפים והנרדפים. תוצאות החיפוש, בין אם יצליח ובין אם ייכשל, עתידות להביך קשות את מנהיג הרודפים או הנרדפים, בצד השלכות קשות וחמורות מהמבוכה, אם הגניבה אכן תימצא.

10. הדרמטיזציה של תיאור החיפוש: הכתוב טורח להציג את שני החיפושים בתיאור דרמטי מאוד, ולכאורה מיותר. במקום לתאר בפרשתנו בקצרה "וַיִּבֹא לְבֵן בְּאֵהָל רָחֵל, וְרָחֵל לָקְחָה אֶת הַתְּרָפִים..." הכתוב מאריך ומפרט: "וַיִּבֹא לְבֵן בְּאֵהָל יַעֲקֹב וּבְאֵהָל לָאָה וּבְאֵהָל שְׁתֵּי הָאֲמָהָת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לָאָה וַיִּבֹא בְּאֵהָל רָחֵל. וְרָחֵל לָקְחָה אֶת הַתְּרָפִים..." (לא:לג-לד).

התורה, החסכנית מאד במילים, מוסיפה כאן שלוש עשרה מילים, מיותרות לכאורה, שאינן חיוניות לסיפור העלילה, אך מאפשרות לקוראים לחוות את האווירה של המתח בקהל הרודפים והנרדפים: אחי לבן, יעקב, לאה והשפחות, בניו, בתו רחל ועבדיו. החיפוש העקשני בחמישה אוהלים נמשך, כנראה, שעות, והגיע לסיומו במקום שבו אכן מצויה הייתה הגניבה, אך לא לפני סריקת כל ארבעת המקומות האחרים. שיא המתח מודגש ספרותית במילים: "וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לָאָה", שהן מיותרות לחלוטין לצורך העלילה, אך חיוניות מאוד להמחשת האווירה והמתח בקרב כל הנוכחים.

תיאור דומה קיים בפרשת "מקץ": במקום לתאר את החיפוש בקצרה: "וַיֹּאמֶר גַּם עִתָּה כְּדַבְּרֵיכֶם כֵּן הוּא, וַיִּחַפֵּשׂ וַיִּמְצֵא הַגְּבִיעַ

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#) 

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף